

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ІНДИВІДУАЛЬНО-ТИПОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У СТУДЕНТІВ

У статті представлені результати емпіричного дослідження взаємозв'язків індивідуально-типологічних особливостей та національної ідентичності студентів різних спеціальностей. Виявлені відмінності індивідуально-типологічних властивостей студентських груп. Здійснено порівняння та співставлення отриманих результатів серед студентів факультету початкового навчання, психолого-педагогічного та технологічного факультетів, Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка.

Ключові слова: *ідентичність, ідентифікація, національна ідентичність.*

Постановка проблеми. В умовах неспокійного сьогодення все більшого наукового інтересу набуває феномен національної ідентичності. Вживим значенням для розуміння національної ідентичності та ідентифікації є період юнацтва, адже, як відомо, саме студентський вік є рушійною силою для народження нації та вибудови національної ідеї. У структурі ідентичностей одне з чільних місць посідає національна ідентичність. Труднощі з визначенням національної ідентичності виникають не тільки через багатозначність понять «ідентичність» і «нація», а й через те, що в різних науках ці поняття мають різні дефініції. У цьому контексті ми вважаємо актуальним вивчення емоційно-оцінкового усвідомлення приналежності до національної спільноти сучасної молодії людини як одного з важливих етапів розвитку національної ідентичності.

Національна ідентичність полягає в усвідомленні національної приналежності, ототожнення індивідом себе з представниками своєї нації і відокремлення від чужих націй, особистісно значущим переживанням своєї національної приналежності. Звертаючи увагу на те, що найбільш значущими ознаками національної ідентичності є походження, спосіб життя, традиційна культура, цінності, релігія, громадянство, характер людини, то вважаємо за доцільне розглянути, окрім характеру, й інші індивідуально-типологічні особливості особистості, такі як темперамент та здібності, у якості значущих ознак національної ідентичності[6].

Темперамент розкриває динамічну сторону поведінки особистості, характер дозволяє визначити її змістовну сторону, соціальну активність й ціннісні орієнтації, а здібності є умовою успішного здійснення людиною певної діяльності. Вони забезпечують швидке набування знань, умінь та навичок, їх закріплення та застосування на практиці, тому індивідуально-типологічні особливості особистості будуть визначати поведінку людини в національному контексті й впливати на формування її національної приналежності й ідентичності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Національна ідентичність є предметом всебічної уваги дослідників, які вивчають цю проблему з різних методологічних позицій. Зокрема, це праці зарубіжних вчених - Б.Андерсона, Е.Гелнера, Е.Гідденса, Е.Сміта, К.Хьюбнера, С.Шульмана; російських – В.Бадмаєва, М.Губогло, Л.Гудкова, Л.Дробіжевої, В.Малахіна, В.Тишкова, В.Федотової; українських – Т.Воропай, М.Головатого, Л.Губерського, А.Колодій, В.Кременя, М.Михальченка, Л.Нагорної, О.Нельги, М. Обушного, М.Поповича, В.Скребця, М.Степика, М.Шульги. Водночас, аналіз поняття «національна ідентичність» у вітчизняній науці не є вичерпним, адже не досліджені всі взаємозв'язки даного поняття з іншими соціально важливими поняттями, одним з яких є індивідуально-типологічні особливості особистості.

Метою статті є вивчення взаємозв'язків між індивідуально-типологічними особливостями та національною ідентичністю у студентів з різних факультетів.

Виклад основного матеріалу. Емпіричне дослідження проводилося у груповому порядку серед студентів психолого-педагогічного, технологічного та факультету початкового навчання ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка. Обсяг вибірки складає 120 осіб, з них 25 чоловічої статі і 95 – жіночої. Усі опитувані за національністю українці.

З метою діагностики домінуючого типу етнічної ідентичності було використано методика «Типи етнічної ідентичності» Г. Солдатової, С. Рижової [8]. Опитувальник містить шість шкал, які відповідають наступним типам етнічної ідентичності. 1. *Етнічний нігілізм*. 2. *Етнічна індиферентність*. 3. *Норма (позитивна етнічна ідентичність)*. 4. *Етнічний егоїзм*. 5. *Етнічний ізоляціонізм*. 6. *Етнічний фанатизм*.

Для виявлення рівню вираженості етнічної ідентичності, оцінки когнітивної та афективної складових ідентифікації була застосована методика вираженості етнічної ідентичності Дж. Фінні (адаптована А. Арбітайло) [9].

Тест містить п'ять фігур: квадрат, трикутник, прямокутник, коло, зигзаг, які зображені на аркуші паперу. Необхідно обрати

одну фігуру, яка найбільше привернула увагу. Решта розставляється в порядку переваги і записується під відповідними номерами.

Для дослідження індивідуально-типологічних властивостей особистості було використано методику «**Індивідуально-типологічний опитувальник**» Л. Собчик [7].

За допомогою проведення методики «Типи етнічної ідентичності» Г. Солдатової, С. Рижової були отримані наступні результати (Таблиці 1).

Таблиця 1

Порівняння домінуючих типів етнічної ідентичності студентів з різних факультетів

Типи етнічної ідентичності	Психолого-педагогічний факультет	Факультет початкового навчання	Технологічний факультет
Етнічний нігілізм	8,05	7,2	8,75
Етнічна індиферентність	11,85	12,05	12,6
Норма (позитивна етнічна ідентичність)	16,1	17,5	15,75
Етнічний егоїзм	7,75	7,35	8,3
Етнічний ізоляціонізм	8,10	7,65	9,7
Етнічний фанатизм	8,85	8,95	11,5

Студенти факультету початкового навчання загалом мають найбільш виражену етнічну ідентичність (17,5), тобто вони більш позитивно ставляться до власного народу, порівняно зі студентами з інших факультетів, і при цьому більшою мірою є толерантними до інших етнічних спільнот. Студенти факультету початкового навчання найменш схильні до прояву етнічного егоїзму (7,35) й етнічного ізоляціонізму (7,65), тобто до споглядання на представників інших етнічних спільнот через призму рис, якостей характеру і особливостей поведінки представників власного народу, а також є найменш переконаними в перевазі свого народу, мають толерантне ставлення до міжетнічних шлюбних союзів. Що стосується студентів, які навчаються на психолого-педагогічному факультеті, то вони також мають добре виражену етнічну ідентичність (16,1) та позитивно ставляться до власного народу і при цьому є толерантними до інших етнічних спільнот. Проте, серед студентів даного факультету зустрічаються й такі, які є дещо етнічно індиферентними, що виявляється у невизначеності етнічної приналежності

студентів. Варто зазначити, що показники етнічної індиферентності у студентів-психологів є найнижчими (11,85). Такі студенти найменше схильні до етнічного фанатизму, тобто не готові йти на будь-які дії задля так чи інакше зрозумілих етнічних та національних інтересів. Серед опитуваних є й такі, що переконані в перевазі свого народу, а іноді проявляють і негативне ставлення до міжетнічних шлюбних союзів; також є схильними до етнічного егоїзму (7,75), тобто сприймають ситуацію взаємин з представниками інших етнічних груп через призму конструкту «мій народ», що може викликати напруженість і роздратування у спілкуванні з ними.

Цікаво, що студенти технологічного факультету мають менш виражену етнічну ідентичність (15,75) порівняно з представниками інших факультетів, тобто такі студенти частіше розділяють людей на «своїх» та «чужих» за національним критерієм. Варто зазначити, що студенти даного факультету найбільш схильні до прояву етнічного фанатизму (11,5), тобто позитивно ставляться до власного народу, порівняно зі студентами з інших факультетів і при цьому є толерантними до інших етнічних спільнот, готові йти на будь-які дії задля досягнення етнічних та національних інтересів.

Окремо порівнювалися рівні вираженості етнічної ідентичності студентів з різних факультетів ЧНПУ. У результаті порівняння були отримані дані, які наочно представлені на рис.1.

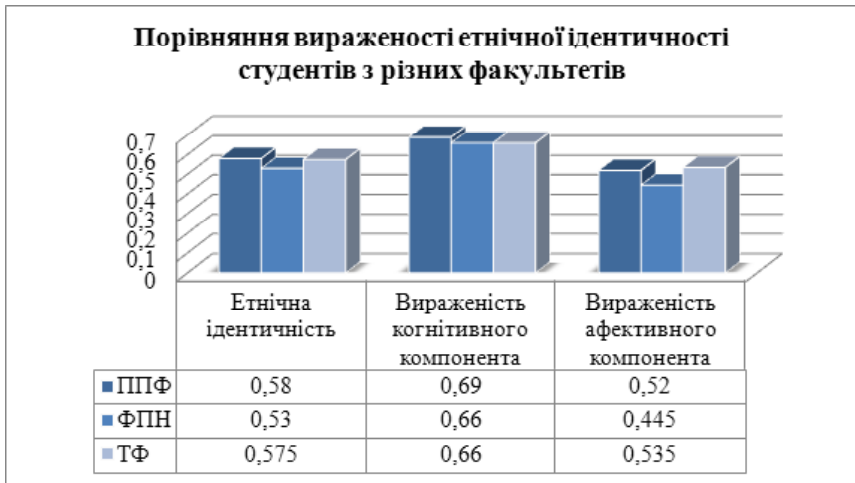

Рис 1. Порівняння вираженості етнічної ідентичності студентів з різних факультетів

З рис.1 видно, що студенти усіх факультетів мають занижені показники етнічної ідентичності, враховуючи вираженість когнітивного та афективного її компонентів. Це означає, що усі опитувані мають недостатньо знань і уявлень про етнічні особливості характеру свого народу, його культуру, традиції, не повною мірою усвідомлюють свою приналежність до етносу, нації тощо. Крім того, опитувані більшою мірою виражають негативні почуття, викликані їхньою етнічною приналежністю.

За допомогою ANOVA були виділені статистично значущі відмінності за таким рівнем вираженості етнічної ідентичності, як афективного компонента ($p \leq 0,05$).

Найбільш вираженим афективний компонент є у студентів технологічного факультету (0,53), найменш – у студентів факультету початкового навчання (0,44). Студенти-психологи мають посередні значення (0,52). Це можна пояснити тим, що студенти технологічного факультету більшою мірою залучені до питань захисту держави від країни-агресора, порівняно з представниками інших факультетів. Адже в основному там навчаються хлопці, які ретельно вивчають питання мобілізації, довоєнної підготовки юнаків, є потенційними захисниками країни. Студенти-психологи у міру специфіки своєї спеціальності розуміють, що не проголошена війна завдає не виправної шкоди нації у психологічному плані (постійний стрес може призводити до нервових та психічних розладів громадян та учасників бойових дій, що вимагає заходів профілактики та психологічної реабілітації осіб, постраждалих в АТО). Що стосується студентів факультету початкового навчання, то наявність негативного ставлення до власної етнічної приналежності можна пояснити переважаючим незадоволенням повсякденних потреб громадян, які неможливо перекрити наявністю у неї патріотичних почуттів.

Також у рамках дослідження вивчалися індивідуально-типологічні властивості особистості студентів різних факультетів. Отримані результати представлені в табл. 2.

Таблиця 2

Порівняння індивідуально-типологічних властивостей особистості серед студентів з різних факультетів

Шкала	Факультет		
	Психолого-педагогічний факультет	Факультет початкового навчання	Технологічний факультет
Шкала брехні	1,65	2,85	3,65
Агресія	1,10	1,40	1,35

Екстраверсія	6,10	6,20	5,25
Спонтанність	5,55	5,50	5,30
Агресивність	4,95	4,50	5,65
Ригідність	4,75	5,00	5,20
Інтроверсія	5,60	4,60	5,75
Сензитивність	6,20	6,45	5,65
Тривожність	5,60	5,85	4,50
Лабільність	5,85	6,05	5,25

Показники за шкалою брехні та агравації свідчать про достовірність отриманих даних, щирість опитуваних та відсутність прагнення підкреслити наявні проблеми і складність свого характеру. Показники опитуваних за рештою шкал є помірно вираженими.

Найбільш вираженими індивідуально-типологічними властивостями особистості студентів-психологів та студентів факультету початкового навчання є сензитивність (6,45), екстраверсія (6,20) та лабільність (6,05). Це означає, що вони є вразливими, схильними до рефлексії.

Що стосується студентів технологічного факультету, то у них більшою мірою виражені інтровертованість (5,75), агресивність (5,65) і, водночас, сензитивність (5,65). Це означає, що вони спрямовані в світ суб'єктивних уявлень, переживань та ілюзій, схильні до фантазій і суб'єктивних ідеальних цінностей, є стриманими, замкнутими, вразливими, схильними до рефлексії.

Були встановлені статистично значущі зв'язки між індивідуально-типологічними особливостями та національною ідентичністю особистості: чим більше людина є екстравертованою й лабільною, тим менше вона схильна до відходу від власної етнічної групи. Проте наявність агресивності підштовхує студента до такого відходу. Що стосується чутливих людей, то у них рідше спостерігається невизначеність етнічної приналежності. А наявність рис етнічного егоїзму людини зменшує прояви непродуманості у її висловлюваннях і вчинках. Тривожні люди меншою мірою переконані в перевазі свого народу й готові йти на будь-які дії в ім'я етнічних інтересів. А відсутність ригідності та інертності установок сприяє більш глибокому переживанню особистістю своєї приналежності до певного етносу, виникненню більш позитивних почуттів до неї. Звертаючи увагу на інтровертів можна сказати, що вони сильніше переживають свою приналежність до певного етносу, нації, що викликає в них більш позитивні почуття.

Висновки. Національна ідентичність є результатом емоційно-когнітивного усвідомлення національної приналежності, отождолення індивіда себе з представниками своєї нації і відокремлення від чужих націй, а також глибоко особистісним переживанням своєї національної приналежності. Одним з важливих етапів розвитку національної ідентичності можна назвати появу в підлітковому та юнацькому віці емоційно-оцінкового усвідомлення приналежності до національної спільноти. Проведене дослідження встановило значущі зв'язки між індивідуально-типологічними особливостями та національною ідентичністю особистості: чим більше людина є екстравертованою й лабільною, тим менше вона схильна до відходу від власної етнічної групи. У процесі дослідження рівнів вираженості етнічної ідентичності було виявлено, що всі опитувані мають недостатній рівень знань і уявлень про етнічні особливості характеру свого народу, його культуру, традиції, не повною мірою усвідомлюють свою приналежність до етносу, нації тощо. А також, в більшій мірі виражають негативні почуття, викликані їхньою етнічною приналежністю. Окреслюючи отримані результати ми отримуємо і подальші перспективи у вивченні зазначеної проблематики, а саме цікавим представляється дослідження гендерних проявів національної ідентичності.

Список використаних джерел

1. Белинская Е.П., Стефаненко Т.Г. Этническая идентичность: понятие, формирование, модели измерений // Белинская Е.П., Стефаненко Т.Г. Этническая социализация подростка. – М. – Воронеж, 2000. – С. 75-107.
2. Бичко О. Регіональні особливості параметрів етнічної ідентичності студентської молоді // Соціальна психологія. – 2004. – № 3 (5). – С. 72-81.
3. Гапоненков С. Психогеометрия в нашей жизни (Психогеометрический тест С. Деллингер) // Помоги себе сам. – апрель, 2007. – 54 с. Електронний ресурс. Режим доступу:// <http://www.fpss.ru/gazeta/psiho/4426/>
4. Львовчкіна А.М. Етнопсихологія: Навч. посібник. – К.: МАУП, 2002. – 144 с.
5. Лютак О.З. Психологічні особливості формування етнічної ідентичності // Збірник наук. праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / За ред. С.Д. Максименка. Т.IX., част.2. – К., 2007. – С. 161-166.
6. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціалізація особистості в контексті етнокультурної парадигми // Етнос і культура. – Івано-Франківськ: Плай, 2003. – № 1. – С. 85-90.

7. Солдатова Г.У. Этническое самосознание и этническая идентичность // Солдатова Г.У. Психология межэтнической напряженности. – М., 1998. – С. 40-64.

Spysok vykorystanykh dzherel

1. Belynskaia E.P., Stefanenko T.H. Этныческака ydentychnost: poniatyie, formirovaniye, modely yzmerenyi // Belynskaia E.P., Stefanenko T.H. Этныческака sotsyalyzatsyia podrostrka. – М. – Voronezh, 2000. – С. 75-107.
2. Bychko O. Rehionalni osoblyvosti parametriv etnichnoi identychnosti studentskoi molodi // Sotsialna psykholohiia. – 2004. – № 3 (5). – С. 72-81.
3. Haponenkov S. Psykhoheometryia v nashei zhyzny (Psykhoheometrycheskyi test S. Dellynher) // Pomohy sebe sam. – aprel, 2007. – 54 s. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu:// <http://www.fpss.ru/gazeta/psiho/4426/>
4. Lovochkina A.M. Etnopsykholohiia: Navch. posibnyk. – K.: MAUP, 2002. – 144 s.
5. Liutak O.Z. Psykholohichni osoblyvosti formuvannia etnichnoi identychnosti // Zbirnyk nauk. prats Instytutu psykholohii im. H.S. Kostiuка APN Ukrainy / Za red. S.D. Maksymenka. T.IKh., chast.2. – K., 2007. – S. 161-166.
6. Orban-Lembryk L.E. Sotsializatsiia osobystosti v konteksti etnokulturnoi paradyhmy // Etnos i kultura. – Ivano-Frankivsk: Plai, 2003. – № 1. – S. 85-90.
7. Soldatova H.U. Этныческое самосознание у этныческака ydentychnost // Soldatova H.U. Psykholohyia mezhэтныческака napriazhennosti. – М., 1998. – С. 40-64.

Гирченко Е.Л. Взаимосвязь индивидуально-типологических особенностей и национальной идентичности студентов

В статье представлены результаты эмпирического исследования взаимосвязи индивидуально-типологических особенностей и национальной идентичности студентов разных специальностей. Выявлены отличия индивидуально-типологических качеств студенческих групп. Подан сравнительный анализ та сопоставление полученных результатов среди студентов факультета начального образования, психолого-педагогического и технологического факультетов Черниговского национального педагогического университета имени Т.Г. Шевченка.

Ключевые слова: *идентичность, идентификация, национальная идентичность.*

Hirchenko O. Correlation between the individual-typological features and students' national identity

The article deals with the results of empirical research of correlation between individually-typological features and national identity of students of different specialties. Identified the differences of individually-typological

features of students' groups. Compared the results of students of primary education department, psychological-pedagogical and technological departments. National identity is the result of emotional and cognitive awareness of national identity, the identification of the individual features in comparison to the features of the representatives of own nation and separation from foreign nations, and deep personal experience of their nationality.

One of the important stages of the national identity is the emergence in teenagers' age and early adulthood of emotional and evaluative awareness of belonging to the national community. The study established the significant correlation between individual typological features of national identity and personality: the more a person is extravert and labile, the less it tends to move away from their own ethnic group. During the process of research of levels of ethnic identity, it was revealed that all respondents have insufficient knowledge and understanding of the nature of the ethnic characteristics of their own nation, its culture, traditions, not fully aware their belonging to the ethnic group, nation, etc.

And also, increasingly they express negative feelings caused by their ethnicity. Outlining the results, we get the future prospects of the research of this problem, and it seems interesting to study gender manifestations of national identity.

Key words: *identity, identification, national identity*